

*Konstnärsnämnden
The Swedish Arts
Grants Committee*

Maria skolgata 83
SE-118 53 Stockholm
Tel +46 (0)8 506 550 00
info@konstnarsnamnden.se
www.konstnarsnamnden.se

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

D-nr: KN 2015/8606

YTTRANDE

2016-03-07

SOU 2015:88 GESTALTAD LIVSMILJÖ - EN NY POLITIK FÖR ARKITEKTUR, FORM OCH DESIGN (KU2015/02481/KL)

Konstnärsnämnden har till uppgift att främja konstnärers, dvs. skapande eller utövande personer oavsett konstområde, möjligheter att utveckla sitt konstnärskap. Myndigheten har ett övergripande uppdrag att bevaka breda konstnärspolitiska frågor inom samtliga konstområden. Myndigheten ska även främja nyskapande kultur.

Konstnärsnämnden har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet *Gestaltad livsmiljö – en politik för arkitektur, form och design*, SOU 2015:88. En stor del av betänkandet berör inte myndighetens verksamhet och lämnas därför okommenterad.

SAMMANFATTNING

Konstnärsnämnden stödjer det föreslagna övergripande målet med den nationella politiken för arkitektur, formgivning och design men önskar viss vidareutveckling av målen.

Myndigheten avstyrker förslaget om att ombilda Statens centrum för arkitektur och design till Myndigheten för gestaltad livsmiljö.

Myndigheten ser positivt på förslagen om att vissa myndigheter får i uppdrag att ge vägledning och stöd till utveckling av arkitektur-, form- och designprogram inom statliga myndigheter samt förslaget om att stärka exportstödet till området.

Myndigheten avstyrker betänkandets förslag om utvidgning av kultursamverkansmodellen.

Myndigheten ser därutöver positivt på förslagen om att höja kompetensen inom upphandling av gestaltungsuppdrag.

6.4 FÖRSLAG TILL NYA NATIONELLA MÅL FÖR ARKITEKTUR-, FORM- OCH DESIGNPOLITIKEN

Konstnärskämnden är positiv till översynen av de nationella målen inom politikområdet arkitektur, form och design, liksom till att politiken ska bidra till formandet av en långsiktig hållbar och väl gestaltad livsmiljö. Däremot menar Konstnärskämnden att ledet om att områdets inflytande ska stärkas bättre lämpar sig som ett främjandemål än som del i ett övergripande mål.

Konstnärskämnden anser vidare att de föreslagna målen vunnit i klarhet på en gemensam och mer utvecklad tolkning av begreppet gestaltad livsmiljö med en tydligare förankring i bl.a. konsten och historien. I den form de föreslagna målen har i betänkandet riskerar kopplingen till form och design, kulturarvsmiljön och andra områden att tunnna ut. De föreslagna målen för politikområdet och den skisserade myndigheten är breda nog att rymma insatser från flera myndigheter. Konstnärskämnden förespråkar därför att flera myndigheter inkluderas inom det tänkta området.

I anslutning till det första av de fyra föreslagna målen, det om främjandet av helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö, önskar Konstnärskämnden understryka behovet av en nutida statlig roll med mer samverkan med regioner, den privata och civila sektorn. Myndigheten är därtill positiv till tankarna om att främja förståelsen mellan områdets utövare. Myndigheten hade i sammanhanget gärna sett tydligare tvärspektoriellt resonemang om hur målet ska främja konstnärns förutsättningar för att skapa en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog. Det önskade resonemangen återfinns delvis i det fjärde och avslutande målet, men även där hade en starkare betoning på främjande av förutsättningarna för det konstnärliga skapandet verkat förmånligt.

Vad gäller det tredje förslaget på nya mål, det om ett förebildligt agerande från det offentliga för en starkt kvalitet i den gestaltande livsmiljön, så kräver det att staten målmedvetet driver dessa frågor i statens bolag, verk och myndigheter. Det har bl.a. myndighetens egen utredning om enprocentsregelns historia och nutida praktik, *Ingen regel utan undantag* (2013), visat.

Betänkandet förordar att det nuvarande målet om att svensk arkitektur, formgivning och design ska utvecklas i fruktbart internationellt samarbete stryks. Betänkandet argumenterar väl för att målet inte behövs som särskilt mål då detta rymms inom de gällande kulturpolitiska målen. En nackdel

med att implicit hänvisa till de kulturpolitiska målen för delar av politikområdet är att dessa delar riskerar att prioriteras lägre, vilket kan minska konstnärens möjlighet till internationellt och interkulturellt utbyte. Samma risk löper konstformernas utveckling, inte minst då utredningen istället för utveckling i fruktbart internationellt samarbete betonar större internationell konkurrenskraft, ökad export och Sverigefrämjande. Ur myndighetsuppdragets synvinkel är båda resultaten önskvärda.

Det nu gällande målet om att kulturhistoriska värden i befintliga miljöer ska tas tillvara och förstärkas slopas även det. Återigen hänvisas till andra gällande mål. Även här finns en risk för att det specifika målet hamnar i skymundan.

7.3 FÖRSLAG TILL OMBILDNING AV ARKDES TILL MYNDIGHETEN FÖR GESTALTAD LIVSMILJÖ

Konstnärsnämnden avstyrker förslaget om att ombilda Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) till Myndigheten för gestaltad livsmiljö. De uppgifter som utredningen föreslår för den nya myndigheten ligger i stort i linje med den mötesplatsuppgift som ingår i nuvarande Arkdes. Konstnärsnämnden anser att det vore effektivare att istället stärka den nuvarande myndigheten. Att lägga ner en nu väl fungerande myndighet för att bygga upp en ny med snarlikt uppdrag är inte väl använda offentliga medel. Konstnärsnämnden anser även att betänkandets utformning av den nya myndigheten skulle tappa den nuvarande konstnärliga förankringen; ett perspektiv som är av stor vikt för en väl gestaltad livsmiljö inom ramarna för kulturpolitiken.

Myndigheten ställde sig positiv till huvudförslaget i remisspromemoria Ku2015/01181/KI om inordnande av Statens centrum för arkitektur och design i Moderna museet. Ett förslag som effektiviserar administrativa resurser för de båda myndigheterna. Konstnärsnämnden menade i sitt remissvar att inordnandet av Arkdes i Moderna museet även skulle ha positiva effekter och vara en naturlig lösning, med tanke på de båda verksamheternas parallella uppgifter att samla, bevara och förmedla konstyttringar. Inget under den gångna tiden eller i utredningens förslag har förändrat myndighetens inställning. Flera av utredningens förslag, som att den nya myndigheten ska rymma bibliotek, forsknings- och pedagogisk verksamhet och vara mötesplats, ingår dessutom i Arkdes uppdrag.

7.3.1 Samlingarnas tillhörighet

Konstnärsnämnden är negativ till att flytta Arkdes samlingar till annat statligt museum. Det är de omfattande samlingarna, vilka i betydande del utgörs av donationer, och den därmed förknippade utställningsverksamheten som utgör resonansbotten för stora delar av verksamheten. Att skilja

samlingarna från utställnings- och annan pedagogisk verksamhet hämmar möjligheterna att stärka arkitekturens, formens och designens ställning i samhället. Därtill är det ur forsknings- och bevarandesynpunkt centralt att samlingar och bibliotek hålls samman i en enhet.

8.5 INSATSER FÖR SAMVERKAN INOM ARKITEKTUR, FORM OCH DESIGN

8.5.4 En fond för stöd till utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design

Konstnärsnämnden ställer sig positiv till nationella utvecklingsmedel för arkitektur, form och design. Det är ur Konstnärsnämndens perspektiv av särskild vikt att ramarna för stödet tydliggörs så att gränserna till andra statliga stödformer synliggörs.

8.5.9 Statliga myndigheters ansvar att ta fram särskilda program för arkitektur, form och design

Konstnärsnämnden är i stort positiv till förslaget om att vissa myndigheter ska ha ett särskilt ansvar att verka för kvalitet inom arkitektur, formgivning och design samt att stödja myndigheter att ta fram program för området. Offentliga beställare är viktiga aktörer med möjlighet att styra utvecklingen mot ökad kvalitet, samverkan och konstnärlig medverkan i plan- och byggprocesser.

Konstnärsnämnden förordar i detta sammanhang tillämpning av den s.k. enprocentsregeln inom staten, men även i region och kommun. Enligt myndighetens nämnda utredning i ämnet skulle enprocentsregeln fungera bättre än vad den gör i dag om just strukturer för tillämpningen av regeln upprättades och beslutades. Regeringen kan se till att enprocentsregeln tillämpas inom statliga bolag, verk och myndigheter genom direktiv.

Som tidigare framgått understryker Konstnärsnämnden behovet av en nutida statlig roll med mer samverkan med regioner, den privata och civila sektorn. En roll där staten stödjer utvecklingsarbete med kunskap och sammanlänkning av olika parter och idébärare. Det är en viktig roll för en nationell kulturpolitik.

8.5.11 Arkitektur, form och design i de regionala kulturplanerna och kultursamverkansmodellen

Utredningen gör bedömningen att förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet bör förändras så att bidragsgivningen kan främja arkitektur, form, design och konsthantverk. Därför föreslår den att regeringen tar initiativ till en utredning av förordningen.

Utredningen föreslår inte att större resurser förs in i samverkansmodellen. Kultursamverkansmodellen är redan i dag inom sina nuvarande ramar ekonomiskt hårt ansträngd. En utökning av uppdraget inom nuvarande ram skulle därmed enbart drabba de scen- och kulturarvsinstitutioner som i dag huvudsakligen ingår i modellen genom minskade bidrag. Samverkansmodellen är en mycket komplex modell av dialog och medelstilldelning mellan stat och region/landsting. Betänkandets förslag har inte tagit hänsyn till detta eller förslagets konsekvenser. Konstnärsnämnden avstyrker därmed förslaget.

9 HÖJD KOMPETENS INOM OFFENTLIG FÖRVALTNING

Konstnärsnämndens egen utredning om enprocentsmålet har visat att upphandling av offentlig gestaltning underlättas om beställaren är tydlig i sin kravspecifikation, jurygruppen har konstnärlig kompetens samt om praxis och samarbeten utvecklas för att underlätta förfarandet för såväl konstnär som beställare. Upphandlingen underlättas också om regional samverkan kan ske och det för att bibehålla speciell konstkompetens i frågor om offentlig upphandling av konstnärlig gestaltning.

9.8 Insatser för ökad kvalitet och höjd kompetens

Med tidigare resonemang som grund delar Konstnärsnämnden utredningens bedömning att myndighet som ansvarar för upphandlingsstöd bör ha god kunskap och kompetens inom upphandlingar gällande arkitektur, formgivning och design. Konstnärsnämnden ansluter sig även till bedömningen om att kompetensen hos inköpare inom upphandlade myndigheter bör stärkas genom utbildning, handledning och metodstöd. Konstnärsnämnden har tidigare föreslagit verkande för utarbetande av en handbok om offentlig miljögestaltning. Handledningen, riktad till både beställare och bild- och formkonstnärer, skulle bl.a. kunna innehålla förslag på normalavtal och budgetmallar. Konstnärsnämnden menar därtill att bild- och formkonstnärrens förutsättningar i processer gällande gestaltungsuppdrag förbättras om det arrangeras vidareutbildning i projekt- och processarbete m.m. Och om ersättning för både arbete och konstverk särskiljs i avtalsmallarna samt om det i gestaltungsuppdragen skrivs in en klausul om att ökade materialkostnader på grund av tidsförskjutningar i projektet, orsakade av beställaren, kompenseras av beställaren.

10 KUNSKAP, KOMPETENS OCH SAMVERKAN

10.7 Konstnärligt skapande

Vad gäller det konstnärliga prövandet och nya perspektiv på den gestaltade livsmiljön så konstaterade Konstnärsnämnden i *Ingen regel utan undantag* att det är viktigt bild- och formkonstnären kan föra en dialog

med arkitekt, landskapsarkitekt, antikvarie och byggprojektledare på ett tidigt stadium i projektet. Det för att konstnären ska kunna delge kunskap och idéer om byggprojektets konstnärliga delar på bästa och mest effektiva sätt. En gestaltning med helhetssyn kan bidra till kreativa lösningar och skapa synergier i projektet. Konstnärer från flera konstområden kan därtill ingå i kommuners och landstings konstnärliga råd eller samverkansråd där flera olika förvaltningar gör upp planer för den offentliga miljön. I utredningen visar Konstnärdsnämnden också fram några exempel på hur konstnärer kan engageras i samverkansprocesser, som i planeringen av den nya Gruvstadsparken i Kiruna och vid ombyggnad av innergårdar på bostadsområdet Badhusberget i Lysekil. Konstnärdsnämndens skrift *Konstnären och kulturnäringarna* (2012) berör även den konstnärligt verkande inom nya och etablerade ekonomier.

10.9.3 Forskningsutlysning i hållbart samhällsbyggande

Konstnärdsnämnden är positiv till utredningens förslag om en särskild forskningsutlysning för området utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö samt att den finansierade forskningen är tänkt att omfatta konstnärlig forskning. Inställningen grundar sig de erfarenheter utredningen också nämner. Konstnärdsnämnden är därtill positiv till att flera myndigheter föreslås medverka i den finansierade konstnärliga och vetenskapliga forskningen.

AVSLUTNING

Beslut i detta ärende har fattats Konstnärdsnämndens styrelse den 15 februari 2016. Föredragande tjänsteman har varit utredaren Tobias Lindberg.

För Konstnärdsnämnden

Ann Larsson
Direktör och myndighetschef